

מבוא לתורת המספרים (104157)

אביב 2024

רשימות תרגולים

אלן סורני

הרשימות עודכנו לאחרונה בתאריך ה-16 ביולי 2024

תוכן העניינים

2	1	תרגול 3 - שימושים בפריקות יחידה
2	1.1	תזכורת . . . . .
2	1.2	תרגילים . . . . .
6	2	תרגול 4 - עוד פריקות יחידה, וחשבון מודולרי
9	3	תרגול 5 - עוד חשבון מודולרי
11	4	תרגול 6 - הדדיות ריבועית
15	5	תרגול 7 - הדדיות
18	6	תרגול 8 - עוד הדדיות

סימונים

- $\mathbb{N} = \{0, 1, 2, \dots\}$ אוסף המספרים הטבעיים.

- $\mathbb{N}_+ = \{1, 2, 3, \dots\}$ אוסף המספרים הטבעיים החיוביים (כלומר, לא כולל אפס).

- $[n] = \{1, \dots, n\}$

- $\lfloor x \rfloor$ המספר הכי גדול שקטן או שווה ל- $x \in \mathbb{R}$.

- $\lceil x \rceil$ המספר הכי קטן שגדול או שווה ל- x .

-

$$\gcd(a_1, \dots, a_n)$$

$$\text{lcm}(a_1, \dots, a_n)$$

בהתאמה, המחלק המשותף הגדול ביותר של המספרים $a_1, \dots, a_n$, והכפולה המשותפת המינימלית שלהם.

פרק 1

תרגול 3 - שימושים בפריקות יחידה

1.1 תזכורת

הגדרה 1.1.1. יהי $n \in \mathbb{N}_+$ נגדיר

1. $\nu(n) := \sum_{d|n} 1$ זה מספר המחלקים של n .

2. $\sigma(n) := \sum_{d|n} d$ זה סכום המחלקים של n .

3.

$$\varphi(n) := \sum_{\substack{\gcd(d,n)=1 \\ 1 < d < n}} 1$$

זה מספר המספרים הטבעיים שקטנים מ- n וזרים לו. זאת נקראת פונקציית אוילר (Euler totient function).

4. $\pi(n)$ מספר האיברים הראשוניים הקטנים או שווים ל- n . זאת נקראת פונקציית המספרים הראשוניים (prime-counting function).

5.

$$\mu(n) = \begin{cases} (-1)^\ell & \forall p \text{ prime} : p^2 \nmid n \\ 0 & \text{otherwise} \end{cases}$$

כאשר ℓ מספר הראשוניים שמחלקים את n . זאת נקראת פונקציית מביוס (Möbius function).

1.2 תרגילים

תרגיל 1.1 (פרק 2, תרגיל 7). הסיקו מתרגיל 6 כי

$$\text{ord}_p(n!) \leq \frac{n}{p-1}$$

וכי

$$\sqrt[n]{n!} \leq \prod_{p|n!} p^{1/(p-1)}$$

פתרון. לפי תרגיל 6 מהתרגול הקודם,

$$\text{ord}_p(n!) = \sum_{k=1}^{\infty} \left\lfloor \frac{n}{p^k} \right\rfloor$$

נקבל כי

$$\begin{aligned} \text{ord}_p(n!) &\leq \sum_{k=1}^{\infty} \frac{n}{p^k} \\ &= n \sum_{k=1}^{\infty} \left(\frac{1}{p}\right)^k \end{aligned}$$

וכיוון ש- $p \in \mathbb{N}_+$ ראשוני מתקיים $\left| \frac{1}{p} \right| < 1$. מסכום סדרה הנדסית נקבל כי

$$\begin{aligned} \sum_{k=1}^{\infty} \left(\frac{1}{p} \right)^k &= \frac{1 - \left(1 - \frac{1}{p} \right)}{1 - \frac{1}{p}} - 1 \\ &= \frac{\frac{1}{p}}{1 - \frac{1}{p}} \\ &= \frac{1}{p-1} \end{aligned}$$

ולכן

$$\text{ord}_p(n!) \leq \frac{n}{p-1}$$

אז מתקיים גם

$$\begin{aligned} n! &= \prod_{\substack{p|n \\ p \text{ prime}}} p^{\text{ord}_p(n!)} \\ &\leq \prod_{\substack{p|n \\ p \text{ prime}}} p^{\frac{n}{p-1}} \\ &\leq \prod_{p|n} p^{\frac{n}{p-1}} \\ &= \left(\prod_{p|n} p^{\frac{1}{p-1}} \right)^n \end{aligned}$$

ולכן

$$\sqrt[n]{n!} \leq \prod_{p|n} p^{\frac{1}{p-1}}$$

כנדרש.

תרגיל 1.2 (פרק 2, תרגיל 8). השתמשו בתוצאת התרגיל הקודם כדי להראות שיש אינסוף ראשוניים. רמז: הראו קודם שמתקיים $(n!)^2 \geq n^n$ לכל $n \in \mathbb{N}_+$.

פתרון. ראשית, נראה כי $(n!)^2 \geq n^n$ לכל $n \in \mathbb{N}_+$ מתקיים

$$\begin{aligned} n! &= \prod_{k=0}^{n-1} (k+1) \\ n! &= \prod_{k=0}^{n-1} (n-k) \end{aligned}$$

ולכן

$$(n!)^2 = \prod_{k=0}^{n-1} (k+1)(n-k)$$

נראה כי הגורמים הנסכמים גדולים או שווים ל- n . כאשר $k=0$ מתקיים $(k+1)(n-k) = n$. כאשר $0 < k \leq \frac{n}{2}$ מתקיים $n-k \geq \frac{n}{2}$ ואז

$$(k+1)(n-k) \geq \frac{(k+1)n}{2} \geq \frac{2n}{2} = n$$

כאשר $n-1 < k < \frac{n}{2}$ נקבל כי $n-k \geq 2$ ולכן

$$(k+1)(n-k) > 2 \cdot \frac{n}{2} = n$$

כאשר $k = n - 1$ נקבל

$$(k+1)(n-k) = (n-1+1) \cdot (n-n+1) = n \cdot 1 = n$$

לכן $(n!)^2 \geq \prod_{k=0}^{n-1} n = n^n$ כנדרש.
כעת, מהוכחת הסעיף הקודם ניתן לראות כי

$$\sqrt[n]{n!} \leq \prod_{\substack{p|n! \\ p \text{ prime}}} p^{\frac{1}{p-1}}$$

ואם נראה שאגף שמאל לאינסוף נקבל שגם אגף ימין שואף לאינסוף, ובפרט שיש אינסוף ראשוניים.
אכן, מכך שמתקיים $(n!)^2 \geq n^n$ נובע כי $\sqrt[n]{n!} \geq \sqrt{n}$ ולכן $\lim_{n \rightarrow \infty} \sqrt[n]{n!} = \infty$.

תרגיל 1.3 (פרק 2, תרגיל 15). הראו כי

(א) לכל $n \in \mathbb{N}_+$ מתקיים

$$\sum_{d|n} \mu(n/d) \nu(d) = 1$$

(ב) לכל $n \in \mathbb{N}_+$ מתקיים

$$\sum_{d|n} \mu(n/d) \sigma(d) = n$$

פתרון. ראשית נזכיר כי

$$(f * g)(n) := \sum_{d|n} f(d) g\left(\frac{n}{d}\right)$$

לכל $f, g: \mathbb{N}_+ \rightarrow \mathbb{C}$, וכי ראינו שלכל f כנ"ל מתקיים $f = (f * 1) * \mu$.

(א) מתקיים

$$\sum_{d|n} \mu(n/d) \nu(d) = (\nu * \mu)(n)$$

ונשים לב כי

$$\nu(n) = \sum_{d|n} 1 = (1 * 1)(n)$$

אז

$$(\nu * \mu)(n) = (1 * 1 * \mu)(n) = 1(n) = 1$$

כנדרש.

(ב) מתקיים

$$\sum_{d|n} \mu(n/d) \sigma(d) = (\sigma * \mu)(n)$$

ונשים לב כי

$$\sigma(n) = \sum_{d|n} d = (\text{Id}_{\mathbb{N}_+} * 1)(n)$$

אז

$$(\sigma * \mu)(n) = (\text{Id}_{\mathbb{N}_+} * 1 * \mu)(n) = \text{Id}_{\mathbb{N}_+}(n) = n$$

כנדרש.

תרגיל 1.4 (פרק 2, תרגיל 16). הראו כי $\nu(n)$ איזווגי אם ורק אם n ריבוע.

פתרון. נכתוב $n = \prod_{i \in [k]} p_i^{r_i}$. ראינו כי אז

$$\nu(n) = \prod_{i \in [k]} (r_i + 1)$$

מספר זה איזווגי אם ורק אם כל ה- r_i זוגיים, מה שמתקיים אם ורק אם n ריבוע.

תרגיל 1.5 (פרק 2, תרגיל 16). הראו כי $\sigma(n)$ אי זוגי אם ורק אם n ריבוע או ריבוע כפול 2.

פתרון.

תרגיל 1.6 (פרק 2, תרגיל 18). הראו כי

$$\forall m, n \in \mathbb{N}_+ : \varphi(n) \varphi(m) = \varphi(\gcd(n, m)) \varphi(\text{lcm}(n, m))$$

פתרון. נזכיר כי עבור $x = p_1^{a_1} \cdot \dots \cdot p_\ell^{a_\ell}$ מתקיים באופן כללי

$$\varphi(x) = x \prod_{k \in [\ell]} \left(1 - \frac{1}{p_k}\right)$$

יהיו

$$n = \left(\prod_{i \in [k]} p_i^{\alpha_i} \right) \left(\prod_{i \in [\ell]} q_i^{r_i} \right)$$

$$m = \left(\prod_{i \in [k]} p_i^{\beta_i} \right) \left(\prod_{i \in [\tilde{\ell}]} \tilde{q}_i^{s_i} \right)$$

הפירוקים של n, m לראשוניים, כאשר $p_1, \dots, p_k$ הראשוניים שמחלקים גם את n וגם את m אז

$$\varphi(n) = n \left(\prod_{i \in [k]} \left(1 - \frac{1}{p_i}\right) \right) \left(\prod_{i \in [\ell]} \left(1 - \frac{1}{q_i}\right) \right)$$

$$\varphi(m) = m \left(\prod_{i \in [k]} \left(1 - \frac{1}{p_i}\right) \right) \left(\prod_{i \in [\tilde{\ell}]} \left(1 - \frac{1}{\tilde{q}_i}\right) \right)$$

$$\varphi(\gcd(n, m)) = \gcd(n, m) \prod_{i \in [k]} \left(1 - \frac{1}{p_i}\right)$$

$$\varphi(\text{lcm}(n, m)) = \text{lcm}(n, m) \left(\prod_{i \in [k]} \left(1 - \frac{1}{p_i}\right) \right) \left(\prod_{i \in [\ell]} \left(1 - \frac{1}{q_i}\right) \right) \left(\prod_{i \in [\tilde{\ell}]} \left(1 - \frac{1}{\tilde{q}_i}\right) \right)$$

וכיוון ש- $\gcd(n, m) \text{lcm}(n, m) = nm$ נקבל כי

$$\varphi(n) \varphi(m) = \varphi(\gcd(n, m)) \varphi(\text{lcm}(n, m))$$

כנדרש.

פרק 2

תרגול 4 - עוד פריקות יחידה, וחשבון מודולרי

תרגיל 2.1 (פרק 2, תרגיל 19). הראו כי

$$\forall m, n \in \mathbb{N}_+ : \varphi(mn) \varphi(\gcd(m, n)) = \gcd(m, n) \varphi(m) \varphi(n)$$

פתרון. כיוון שראשוני מחלק את mn אם ורק אם הוא מחלק את $\text{lcm}(m, n)$, נקבל כי

$$\begin{aligned} \frac{\varphi(mn)}{mn} &= \prod_{\substack{p|mn \\ p \text{ prime}}} \left(1 - \frac{1}{p}\right) \\ &= \prod_{\substack{p|\text{lcm}(m, n) \\ p \text{ prime}}} \left(1 - \frac{1}{p}\right) \\ &= \frac{\varphi(\text{lcm}(m, n))}{\text{lcm}(m, n)}. \end{aligned}$$

נקבל כי

$$\begin{aligned} \varphi(mn) &= \frac{mn}{\text{lcm}(m, n)} \cdot \varphi(\text{lcm}(m, n)) \\ &= \gcd(m, n) \varphi(\text{lcm}(m, n)). \end{aligned}$$

לכן

$$\begin{aligned} \varphi(mn) \varphi(\gcd(m, n)) &= \gcd(m, n) \varphi(\text{lcm}(m, n)) \varphi(\gcd(m, n)) \\ &= \gcd(m, n) \varphi(m) \varphi(n) \end{aligned}$$

כאשר בשוויון השני השתמשנו בתרגיל הקודם.

תרגיל 2.2 (פרק 2, תרגיל 20). הראו כי

$$\prod_{d|n} d = n^{\nu(n)/2}$$

היעזרו בעובדה הבאה: $\nu(n)$ אי־זוגי אם ורק אם n ריבוע.

פתרון. יהי $n = \prod_{i \in [k]} p_i^{r_i}$ פירוק של n לראשוניים. נניח ראשית כי $n = m^2$ עבור $m \in \mathbb{N}_+$. מתקיים

$$n^{\nu(n)/2} = (m^2)^{\nu(n)/2} = m^{\nu(n)}$$

אז

$$\text{ord}_{p_i} \left(n^{\nu(n)/2} \right) = \nu(n) \cdot \text{ord}_{p_i}(m)$$

ולכן די להראות כי

$$\text{ord}_{p_i} \left(\prod_{d|n} d \right) = \nu(n) \cdot \text{ord}_{p_i}(m)$$

כיוון ש- $m^2 = n$, מתקיים $\text{ord}_{p_i}(n) = 2 \text{ord}_{p_i}(m)$, לכן $\text{ord}_{p_i}(m) = \frac{\text{ord}_{p_i}(n)}{2}$. לכן די להוכיח כי

$$\text{ord}_{p_i} \left(\prod_{d|n} d \right) = \frac{\nu(n) \cdot \text{ord}_{p_i}(n)}{2}$$

אם n אינו ריבוע, $\nu(n)$ זוגי, ואז $\nu(n)/2$ שלם. נקבל כי במקרה זה

$$\text{ord}_{p_i} \left(n^{\nu(n)/2} \right) = \frac{\nu(n) \cdot \text{ord}_{p_i}(n)}{2}$$

ולכן גם במקרה זה די להוכיח כי

$$\text{ord}_{p_i} \left(\prod_{d|n} d \right) = \frac{\nu(n) \cdot \text{ord}_{p_i}(n)}{2}$$

נקבע $i \in [k]$ מתקיים

$$\text{ord}_{p_i} \left(\prod_{d|n} d \right) = \sum_{d|n} \text{ord}_{p_i}(d)$$

לכל $r \in \{0, \dots, r_i\}$ נסמן

$$A_r = \left\{ d \mid \begin{array}{l} d|n \\ \text{ord}_{p_i}(d)=r \end{array} \right\}$$

ואז

$$\{d \mid d|n\} = \bigcup_{r=0}^{r_i} A_r$$

כל הקבוצות A_r מאותו גודל, כי עבור בחירת החזקה עבור p_i יש אותו מספר דרכים לבחור את שאר החזקות. מתקיים גם $|\bigcup_{r=0}^{r_i} A_r| = \nu(n)$ ולכן

$$|A_r| = \frac{\nu(n)}{r_i + 1}$$

לכל $r \in \{0, \dots, r_i\}$ נקבל

$$\begin{aligned} \sum_{d|n} \text{ord}_{p_i}(d) &= \sum_{r \in \{0, \dots, r_i\}} \sum_{d \in A_r} r \\ &= \sum_{r \in \{0, \dots, r_i\}} |A_r| r \\ &= \frac{\nu(n)}{r_i + 1} \cdot \sum_{r \in \{0, \dots, r_i\}} r \\ &= \frac{\nu(n)}{r_i + 1} \cdot \frac{r_i(r_i + 1)}{2} \\ &= \frac{\nu(n) r_i}{2} \\ &= \frac{\nu(n) \text{ord}_{p_i}(n)}{2} \end{aligned}$$

כנדרש.

תרגיל 2.3 (פרק 3, תרגיל 1). הראו שיש אינסוף ראשוניים p עבורם $p \equiv 5 \pmod{6}$.

פתרון. נניח בדרך השלילה שיש מספר סופי של ראשוניים $p_1, \dots, p_\ell$ עבורם $p_i \equiv 5 \pmod{6}$. אם ℓ אי-זוגי, נגדיר $m = \prod_{i \in [\ell]} p_i + 6$ ואז

$$m \equiv (-1)^\ell \equiv -1 \pmod{6}$$

וזה מספר שזר לכל p_i . אבל, $ab \equiv -1 \pmod{6}$ גורר שלפחות אחד מבין a, b שווה $-1 \pmod{6}$. מפריקות יחידה, נקבל כי m חייב להתחלק בראשוני ששווה $-1 \pmod{6}$, בסתירה לכך שהוא לא מתחלק באף p_i . אם ℓ זוגי, נגדיר במקום זאת $m = 5 \prod_{i \in [\ell]} p_i + 6$ ונחזור למקרה הקודם.

תרגיל 2.4 (פרק 3, תרגיל 6). יהי $n > 0$. קבוצת מספרים $\{a_1, \dots, a_{\varphi(n)}\}$ נקראת מערכת שאריות מצומצמת מודולו n אם $\gcd(a_i, n) = 1$ לכל $i \in [\varphi(n)]$ וגם $a_i \not\equiv a_j \pmod{n}$ כאשר $i \neq j$. תהי $R := \{a_1, \dots, a_{\varphi(n)}\}$ מערכת שאריות מצומצמת מודולו n והי $a \in \mathbb{Z}$ עבורו $\gcd(a, n) = 1$. הראו כי $aR := \{aa_1, \dots, aa_{\varphi(n)}\}$ מערכת שאריות מצומצמת מודולו n .

פתרון. ראשית, נשים לב כי לכל $i \in [\varphi(n)]$ מתקיים $\gcd(aa_i, n) = 1$ כי a, a_i שניהם זרים ל- n . נסמן ב- $G := (\mathbb{Z}/n\mathbb{Z})^\times$ את קבוצת השאריות מודולו n שזרות ל- n , ונשים לב לניזכר שקבוצה זאת היא חבורה ביחס לכפל. אכן, עבור $x \in G$ כיוון שמתקיים $\gcd(x, n) = 1$ קיימים $\alpha, \beta \in \mathbb{Z}$ עבורם $\alpha x + \beta n = 1$ ואז $\alpha x \equiv 1 \pmod{n}$, כלומר $\alpha \equiv x^{-1} \pmod{n}$. בפרט, קיים איבר הופכי ל- a מודולו n , ואז

$$\begin{aligned} \bar{a}^{-1} \overline{aa_1}, \dots, \bar{a}^{-1} \overline{aa_{\varphi(n)}} &= \bar{a}^{-1} \bar{a} \bar{a}_1, \dots, \bar{a}^{-1} \bar{a} \bar{a}_{\varphi(n)} \\ &= \bar{a}_1, \dots, \bar{a}_{\varphi(n)}. \end{aligned}$$

לכן ההעתקה

$$\begin{aligned} G &\rightarrow G \\ x &\mapsto \bar{a}x \end{aligned}$$

הינה הפיכה, ולכן פרמוטציה. לכן האיברים $\bar{a}\bar{a}_1, \dots, \bar{a}\bar{a}_{\varphi(n)}$ כולם שונים, כנדרש.

פרק 3

תרגול 5 - עוד חשבון מודולרי

תרגיל 3.1 (פרק 3, תרגיל 7). היעזרו בתרגיל הקודם כדי להוכיח את משפט אוילר, $a^{\varphi(n)} \equiv 1 \pmod{n}$ כאשר $(a, n) = 1$.

פתרון. יהיו $a \in \mathbb{Z}, n \in \mathbb{N}_+$ עבורם $\gcd(a, n) = 1$. תהי $\bar{a}$ השארית של a מודולו n . ראינו כי $(\mathbb{Z}/n\mathbb{Z})^\times$ חבורה כפלית מסדר $\varphi(n)$, והחזקה של איבר בסדר של החבורה תמיד שווה ליחידה, לכן $a^{\varphi(n)} \equiv 1 \pmod{n}$, כנדרש.

תרגיל 3.2. עבור משולש T נסמן את אורכי הצלעות בתור $\ell(T)$. נגיד כי T כמעט שווה צלעות אם $d(T) = \{a, a, a \pm 1\}$ עבור $n \in \mathbb{N}$ כלשהו.

הראו כי אם T מקיים $d(T) = \{a, a, a \pm 1\}$ עבור $a \in \mathbb{N}$, וגם את זה שהשטח של T שלם, אז a אי-זוגי.

פתרון. נסמן $b = a \pm 1$ את אורך הצלע השלישית, ונמקם את הקודקוד שמול הצלע הזאת על הראשית, ואת האנך לצלע על ציר ה- x .

אז אורך האנך הוא $h = \cos(\alpha) \cdot a$ כאשר α הזווית מעל ציר ה- x מקיימת $\alpha = \arcsin\left(\frac{b}{2a}\right)$. נקבל כי

$$\begin{aligned} h &= \cos\left(\arcsin\left(\frac{b}{2a}\right)\right) \cdot a \\ &= \sqrt{1 - \sin^2\left(\arcsin\left(\frac{b}{2a}\right)\right)} \cdot a \\ &= \sqrt{a^2 - \left(\frac{b}{2}\right)^2} \end{aligned}$$

השטח של T שווה

$$A = \frac{h \cdot b}{2} = \sqrt{\frac{a^2 b^2}{4} - \left(\frac{b^2}{4}\right)^2}$$

ולכן

$$A^2 = \frac{a^2 b^2}{4} - \left(\frac{b^2}{4}\right)^2$$

נכפול ב-16 ונקבל

$$16A^2 = 4a^2 b^2 - b^4$$

מוד 4 נקבל

$$0 \equiv -b^4 \pmod{4}$$

ולכן

$$b \equiv 0 \pmod{4}$$

כלומר, $b = a \pm 1$ זוגי.

תרגיל 3.3 (פרק 3, תרגיל 9). הראו כי $(p-1)! \equiv -1 \pmod{p}$ לכל $p \in \mathbb{N}_+$ ראשוני.

פתרון. אם $p = 2$, הטענה ברורה. לכן נניח $p \neq 2$.

הביטוי $(p-1)!$ הוא מכפלת כל האיברים השונים מאפס מודולו p , כלומר איברי $\mathbb{Z}/p\mathbb{Z}$.

כל איבר במכפלה יצתמצם עם ההופכי שלו, אלא אם הוא ההופכי של עצמו. האיברים $a \in \mathbb{Z}/p\mathbb{Z}$ עבורם $a = a^{-1}$ הם אלו עבורם $a^2 = 1$. אלו שורשי הפולינום $x^2 - 1$, וכיוון ש- $\mathbb{Z}/p\mathbb{Z}$ שדה, יש לפולינום הזה בדיוק שני שורשים ± 1 .

נקבל כי $(p-1)! = -1$.

תרגיל 3.4 (פרק 3, תרגיל 10). יהי $n \in \mathbb{N}_+$ שאינו ראשוני. הראו כי

$$(n-1)! \equiv 0 \pmod{n}$$

חוץ מכאשר $n = 4$.

פתרון. נניח ראשית כי $n = 4$ אז $(n-1)! = 3! = 6 \equiv 2 \pmod{4}$. נניח כעת כי $n \neq 4$. ניתן לכתוב $n = ab$ עבור $a, b \in \{2, \dots, n-1\}$. אם $a \neq b$ נקבל כי a, b שניהם מופיעים כגורמים במכפלה $(n-1)!$, ולכן $(n-1)! \equiv 0 \pmod{n}$. אחרת, $n = p^2$ עבור p ראשוני שונה מ-2. נקבל כי $(n-1)! \equiv 0 \pmod{n}$ ולכן $n = p^2 \mid p(2p) \mid (n-1)!$, כנדרש.

תרגיל 3.5 (פרק 3, תרגיל 11). תהי $a_1, \dots, a_{\varphi(n)}$ מערכת שאריות מצומצמת מודלו n ויהי N מספר הפתרונות למשוואה $x^2 \equiv 1 \pmod{n}$. הראו כי

$$a_1 \cdot \dots \cdot a_{\varphi(n)} \equiv (-1)^{N/2} \pmod{n}$$

פתרון. ראשית, נשים לב כי N אכן זוגי כי אם $a^2 \equiv 1 \pmod{n}$ גם $(-a)^2 \equiv 1 \pmod{n}$, ואם $a \equiv -a \pmod{n}$ אז $2a \equiv 0 \pmod{n}$ כלומר $a \equiv 0 \pmod{n}$ לא הפיך ב- $\mathbb{Z}/n\mathbb{Z}$, בסתירה. כעת, במכפלה

$$a_1 \cdot \dots \cdot a_{\varphi(n)}$$

מופיעים איברים וההופכיים שלהם, כאשר ב- N מהאיברים המספר שווה להופכי של עצמו. נניח בלי הגבלת הכלליות שאיברים אלו הם $a_1, \dots, a_N$ ונקבל כי

$$a_1 \cdot \dots \cdot a_{\varphi(n)} \equiv a_1 \cdot \dots \cdot a_N \pmod{n}$$

כאשר $a_i^2 = a_i$ לכל $i \in [N]$. אם $x^2 = 1$ גם $(-x)^2 = 1$, ולכן בביטוי $a_1 \cdot \dots \cdot a_N$ מופיעות $N/2$ כפולות של איבר והנגדי שלו. עבור x כזה מתקיים $x(-x) = -x^2 = -1$ לכן

$$a_1 \cdot \dots \cdot a_N \equiv (-1)^{N/2} \pmod{n}$$

כנדרש.

תרגיל 3.6 (פרק 3, תרגיל 15). יהי $p \in \mathbb{N}_+$ ראשוני. הראו כי המונה של $\sum_{k=1}^{p-1} \frac{1}{k}$ מתחלק ב- p .

פתרון. ניקח מכנה משותף $(p-1)!$. מספר זה זר ל- p כי $(p-1)! \equiv -1 \pmod{p}$ ממפשט ווילסון. לכן, המונה בשבר זה מתחלק ב- p אם ורק אם המונה בשבר המצומצם מתחלק ב- p . המונה יהיה $\sum_{k=1}^{p-1} \frac{(p-1)!}{k}$.

תרגיל 3.7 (פרק 3, תרגיל 17). יהי $f(x) \in \mathbb{Z}[x]$ ויהי

$$n = p_1^{a_1} \cdot \dots \cdot p_k^{a_k}$$

הראו כי למשוואה $f(x) \equiv 0 \pmod{n}$ יש פתרון אם ורק אם למשוואה $f(x) \equiv 0 \pmod{p_i^{a_i}}$ יש פתרון לכל $i \in [k]$.

פתרון. נניח כי יש ל- $f(x) \equiv 0 \pmod{n}$ פתרון $f(s) \equiv 0 \pmod{n}$. ניקח את המשוואה מוד $p_i^{a_i}$ לכל $i \in [k]$ ונקבל $f(s) \equiv 0 \pmod{p_i^{a_i}}$.

נניח כעת כי ל- $f(x) \equiv 0 \pmod{p_i^{a_i}}$ יש פתרון לכל $i \in [k]$. ממשפט השאריות הסיני, כלומר שקיימים $s_i \in \mathbb{Z}$ עבורם $f(s_i) \equiv 0 \pmod{p_i^{a_i}}$. ממשפט השאריות הסיני, כיוון ש- $p_i^{a_i}, p_j^{a_j}$ זרים עבור $i \neq j$, קיים $s \in \mathbb{Z}$ עבורו $s \equiv s_i \pmod{p_i^{a_i}}$ לכל $i \in [k]$ או

$$f(s) \equiv f(s_i) \pmod{p_i^{a_i}} \equiv 0 \pmod{p_i^{a_i}}$$

לכל $i \in [k]$.

תרגיל 3.8. יהי $f(x) \in \mathbb{Z}[x]$ ויהי

$$n = p_1^{a_1} \cdot \dots \cdot p_k^{a_k}$$

יהי N מספר הפתרונות של $f(x) \equiv 0 \pmod{n}$ ויהיו N_i מספר הפתרונות של $f(x) \equiv 0 \pmod{p_i^{a_i}}$. הראו כי

$$N = \prod_{i \in [k]} N_i$$

פתרון. בתרגיל הקודם בנינו התאמה חד-חד ערכית ועל בין פתרונות $f(s) \equiv 0 \pmod{n}$ לבין $(s_1, \dots, s_k)$ כך ש- $f(s_i) \equiv 0 \pmod{p_i^{a_i}}$. מספר הדרכים לבחור פתרונות $(s_1, \dots, s_k)$ כאלה הוא $N_1 \cdot \dots \cdot N_k$, ולכן $N = N_1 \cdot \dots \cdot N_k$.

פרק 4

תרגול 6 - הדדיות ריבועית

תזכורת

נזכיר טענה מההרצאה.

טענה 4.0.1. יהי $m \in \mathbb{N}_+$ עם פירוק לראשוניים

$$m = 2^e \cdot \prod_{i \in [\ell]} p_i^{e_i}$$

איבר $a \in \mathbb{Z}/m\mathbb{Z}$, הוא ריבוע אם ורק אם מתקיימים התנאים הבאים

1. $a \equiv 1 \pmod{4}$ אם $e \geq 3$, או $a \equiv 1 \pmod{4}$ אם $e = 2$.

2. לכל $i \in [\ell]$ מתקיים $a^{\frac{p_i-1}{2}} \equiv 1 \pmod{p_i}$.

נזכיר גם את ההגדרה הבאה, ומספר תכונות לגביה.

הגדרה 4.0.2 (סימן לוג'נדר). עבור $p \in \mathbb{Z}$ ראשוני, ועבור $a \in \mathbb{N}_+$, סימן לוג'נדר $\left(\frac{a}{p}\right)$ שווה:

- אם $0 \mid a$ ו- p .

- אם $1 \nmid a$ ו- $p \nmid a$ וגם a ריבוע מוד p .

- אם $1 \nmid a$ ו- $p \nmid a$ וגם a אינו ריבוע מוד p .

טענה 4.0.3. יהיו $a, b, p, q \in \mathbb{Z}$ עבור p, q ראשוניים חיוביים. מתקיים:

$$1. a^{\frac{p-1}{2}} \equiv \left(\frac{a}{p}\right) \pmod{p}.$$

$$2. \left(\frac{ab}{p}\right) = \left(\frac{a}{p}\right) \left(\frac{b}{p}\right).$$

$$3. \left(\frac{a}{p}\right) = \left(\frac{b}{p}\right) \text{ אם } a \equiv b \pmod{p}.$$

משפט 4.0.4. יהיו p, q ראשוניים אי-זוגיים חיוביים שונים. מתקיים

$$\left(\frac{2}{p}\right) = (-1)^{\frac{p^2-1}{8}}$$
$$\left(\frac{p}{q}\right) \left(\frac{q}{p}\right) = (-1)^{\frac{p-1}{2} \cdot \frac{q-1}{2}}$$

מסקנה 4.0.5. אם $q \equiv 1 \pmod{4}$ או $p \equiv 1 \pmod{4}$

$$\left(\frac{p}{q}\right) = \left(\frac{q}{p}\right).$$

אחרת,

$$\left(\frac{p}{q}\right) = -\left(\frac{q}{p}\right).$$

תרגילים

תרגיל 4.1 (פרק 5, תרגיל 1). חשבו את הביטויים הבאים בעזרת הטענה והמשפט.

1. $\left(\frac{5}{7}\right)$

2. $\left(\frac{3}{11}\right)$

3. $\left(\frac{6}{13}\right)$

פתרון. 1.

$$\begin{aligned}\left(\frac{5}{7}\right) &= \left(\frac{7}{5}\right) \\ &= \left(\frac{2}{5}\right) \\ &= (-1)^{\frac{5^2-1}{8}} \\ &= (-1)^3 \\ &= -1\end{aligned}$$

2.

$$\begin{aligned}\left(\frac{3}{11}\right) &= -\left(\frac{11}{3}\right) \\ &= -\left(\frac{2}{3}\right) \\ &= -(-1)^{\frac{3^2-1}{8}} \\ &= 1\end{aligned}$$

3.

$$\begin{aligned}\left(\frac{6}{13}\right) &= \left(\frac{2}{13}\right) \left(\frac{3}{13}\right) \\ &= (-1)^{\frac{13^2-1}{8}} \left(\frac{13}{3}\right) \\ &= \left(\frac{13}{3}\right) \\ &= \left(\frac{1}{3}\right) \\ &= 1\end{aligned}$$

תרגיל 4.2 (פרק 5, תרגיל 2). הראו שמספר הפתרונות של המשוואה $x^2 \equiv a \pmod{p}$ הוא $1 + \left(\frac{a}{p}\right)$.

פתרון. נפריד למקרים.

1. אם $a \mid p$, הפתרון היחיד הוא $x = 0$, וגם $\left(\frac{a}{p}\right) = 0$, לכן מספר הפתרונות הוא $1 + \left(\frac{a}{p}\right) = 1$.

2. אם $a \nmid p$ ו- a ריבוע מוד p , יש שני פתרונות למשוואה, וגם $\left(\frac{a}{p}\right) = 1$.

3. אם $a \nmid p$ ו- a אינו ריבוע מוד p , אין פתרונות למשוואה, וגם $\left(\frac{a}{p}\right) = -1$.

תרגיל 4.3 (פרק 5, תרגיל 3). יהיו $a, b, c \in \mathbb{Z}$ כך ש- $a \nmid p$. הוכיחו כי מספר הפתרונות של המשוואה

$$ax^2 + bx + c \equiv 0 \pmod{p}$$

הוא $1 + \left(\frac{b^2-4ac}{p}\right)$.

פתרון. לפי נוסחאת השורשים, פתרונות המשוואה הם איברי

$$\left\{ -b \pm \sqrt{b^2 - 4ac} \mid 2a \right\}$$

גודל הקבוצה הזאת הוא מספר השורשים של $b^2 - 4ac$, וזה שווה לפי התרגיל הקודם $1 + \left(\frac{b^2 - 4ac}{p}\right)$.

תרגיל 4.4 (פרק 5, תרגיל 4). הוכיחו כי

$$\sum_{a=1}^{p-1} \left(\frac{a}{p}\right) = 0$$

הוכחה. ההעתקה

$$\varphi: (\mathbb{Z}/p\mathbb{Z})^\times \rightarrow (\mathbb{Z}/p\mathbb{Z})^\times, x \mapsto x^2$$

משרה איזומורפיזם של חבורות

$$(\mathbb{Z}/p\mathbb{Z}) / \{\pm 1\} \cong \{a^2 \mid a \in (\mathbb{Z}/p\mathbb{Z})\}$$

לכן, אם נסמן

$$S_p := \{a^2 \mid a \in (\mathbb{Z}/p\mathbb{Z})\}$$

נקבל כי $|S_p| = \frac{p-1}{2}$ או

$$\begin{aligned} \sum_{a=1}^{p-1} \left(\frac{a}{p}\right) &= \sum_{a \in S_p} \left(\frac{a}{p}\right) + \sum_{a \in [p-1] \setminus S_p} \left(\frac{a}{p}\right) \\ &= \sum_{a \in S_p} 1 + \sum_{a \in [p-1] \setminus S_p} (-1) \\ &= \frac{p-1}{2} - \frac{p-1}{2} \\ &= 0 \end{aligned}$$

■

כנדרש.

תרגיל 4.5 (פרק 5, תרגיל 5). עבור $a, b \in \mathbb{Z}$ עבורם $a \not\equiv 0 \pmod{p}$, הראו כי

$$\sum_{k=0}^{p-1} \left(\frac{ak+b}{p}\right) = 0$$

פתרון. עבור $k_1, k_2 \in \{0, \dots, p-1\}$ מתקיים

$$ak_1 + b \equiv ak_2 + b \pmod{p}$$

אם ורק אם

$$ak_1 \equiv ak_2 \pmod{p}$$

וכיוון ש- $p \mid p$ נקבל שזה מתקיים אם ורק אם $k_1 = k_2$. לכן $a, a+b \pmod{p}, 2a+b \pmod{p}, \dots, (p-1)a+b \pmod{p}$ הם בדיוק איברי $\mathbb{Z}/p\mathbb{Z}$, כאשר כל אחד מופיע פעם אחת. כיוון ש- $\left(\frac{0}{p}\right) = 0$, נקבל מהתרגיל הקודם את הנדרש.

תרגיל 4.6 (פרק 5, תרגיל 6). הראו כי מספר הפתרונות של המשוואה

$$x^2 - y^2 \equiv a \pmod{p}$$

הוא

$$\sum_{k=0}^{p-1} \left(1 + \left(\frac{k^2 + a}{p}\right)\right)$$

פתרון. נכתוב את המשוואה בתור

$$x^2 \equiv y^2 + a \pmod{p}$$

אז עבור $y = k$ מספר הפתרונות של המשוואה הוא מספר הפתרונות של המשוואה

$$x^2 \equiv k^2 + a \pmod{p}$$

וראינו שזה שווה $1 + \left(\frac{k^2 + a}{p}\right)$.

תרגיל 4.7 (פרק 5, תרגיל 7). הראו על ידי חישוב ישיר שמספר הפתרונות של המשוואה

$$x^2 - y^2 \equiv a \pmod{p}$$

הוא $p-1$ אם $p \nmid a$ או $2p-1$ אם $p \mid a$.
רמז: סמנו $u = x + y, v = x - y$.

פתרון. עם הסימונים שהוצעו, נקבל שהמשוואה היא באופן שקול

$$uv \equiv a \pmod{p}$$

אם $p \mid a$, מספר הפתרונות הוא מספר הזוגות (u, v) עבורם לפחות אחד מבין u, v שווה 0. זה שווה בדיוק $2p-1$ כי כאשר כל אחד שווה אפס, השני יכול להיות כל ערך ב- $\mathbb{Z}/p\mathbb{Z}$, אבל אז $(0, 0)$ נספר פעמיים.
אם $p \nmid a$, לכל בחירה של u הפיך נקבל כי $v \equiv \frac{a}{u}$. איבר יחיד הפותר את המשוואה. לכן במקרה זה יש $p-1$ פתרונות.

תרגיל 4.8 (פרק 5, תרגיל 8). היעזרו בשני התרגילים הקודמים כדי להראות כי

$$\sum_{k=0}^{p-1} \left(\frac{k^2 + a}{p} \right) = \begin{cases} -1 & p \nmid a \\ p-1 & p \mid a \end{cases}$$

פתרון. נניח כי $p \nmid a$. אז משני התרגילים נקבל כי

$$p + \sum_{k=0}^{p-1} \left(\frac{k^2 + a}{p} \right) = \sum_{k=0}^{p-1} \left(1 + \left(\frac{k^2 + a}{p} \right) \right) = p-1$$

ואז

$$\sum_{k=0}^{p-1} \left(\frac{k^2 + a}{p} \right) = -1$$

נניח כי $p \mid a$. משני התרגילים נקבל כי

$$p + \sum_{k=0}^{p-1} \left(\frac{k^2 + a}{p} \right) = \sum_{k=0}^{p-1} \left(1 + \left(\frac{k^2 + a}{p} \right) \right) = 2p-1$$

ואז

$$\sum_{k=0}^{p-1} \left(\frac{k^2 + a}{p} \right) = p-1$$

תרגיל 4.9 (פרק 5, תרגיל 10). יהיו $r_1, \dots, r_{\frac{p-1}{2}}$ הריבועים ההפיכים מוד p . הראו כי

$$\prod_{i \in [\frac{p-1}{2}]} r_i = \begin{cases} 1 & p \equiv 3 \pmod{4} \\ -1 & p \equiv 1 \pmod{4} \end{cases}$$

פתרון. נרצה לחשב את הביטוי

$$P := \prod_{k=1}^{\frac{p-1}{2}} k^2$$

נשים לב כי $k = -(p-k)$, לכן $k^2 = (-1)k(p-k)$ לכל $k \in \mathbb{Z}/p\mathbb{Z}$. אז

$$\begin{aligned} P &= (-1)^{\frac{p-1}{2}} \cdot \prod_{k=1}^{\frac{p-1}{2}} k(p-k) \\ &= (-1)^{\frac{p-1}{2}} \cdot \prod_{k=1}^{p-1} k \\ &= (-1)^{\frac{p-1}{2}} \cdot (p-1)! \\ &= (-1)^{\frac{p+1}{2}} \end{aligned}$$

כאשר בשוויון האחרון השתמשנו במשפט ווילסון. ביטוי זה שווה 1 אם $p \equiv 3 \pmod{4}$ או -1 אם $p \equiv 1 \pmod{4}$.

פרק 5

תרגול 7 - הדדיות

תרגיל 5.1 (פרק 5, תרגיל 11). יהי $p > 3$ ראשוני עבורו $p \equiv 3 \pmod{4}$ וכך שגם $q := 2p + 1$ ראשוני. הראו כי 2^{p-1} אינו ראשוני.
רמז: הראו כי $2^{p-1} \mid q$.

פתרון. נכתוב $p = 4k + 3$ עבור $k \in \mathbb{N}_+$. אז

$$q = 2p + 1 = 8k + 7 \equiv -1 \pmod{8}.$$

לכן

$$\left(\frac{2}{q}\right) = (-1)^{\frac{q^2-1}{8}} = 1$$

אז

$$2^{\frac{q-1}{2}} \equiv 1 \pmod{q}$$

כלומר

$$2^p \equiv 1 \pmod{q}$$

נקבל כי $2^p - 1 \mid q$, ולכן $2^p - 1$ אינו ראשוני.

תרגיל 5.2 (פרק 5, תרגיל 16). מיצאו בעזרת הדדיות ריבועית את הראשוניים עבורם 7 הוא ריבוע ב- $\mathbb{Z}/p\mathbb{Z}$.

פתרון. ראשית, $p = 2$ עונה על הדרישה כי $7 \equiv 1 \pmod{2}$. נניח בהמשך כי p אי-זוגי. מתקיים כי 7 ריבוע מוד p אם ורק אם $p = 7$ או $p \neq 7$ וגם $\left(\frac{7}{p}\right) = 1$. נניח כי $p \neq 7$. לפי הדדיות ריבועית,

$$\begin{aligned} \left(\frac{7}{p}\right) &= (-1)^{\frac{7-1}{2} \cdot \frac{p-1}{2}} \left(\frac{p}{7}\right) \\ &= (-1)^{\frac{3(p-1)}{2}} \left(\frac{p}{7}\right). \end{aligned}$$

אם $p \equiv 1 \pmod{4}$ נקבל כי $\frac{3(p-1)}{2}$ זוגי ואז

$$\left(\frac{7}{p}\right) = \left(\frac{p}{7}\right).$$

אחרת, נקבל כי

$$\left(\frac{7}{p}\right) = -\left(\frac{p}{7}\right).$$

לכן התשובה היא ראשוניים $\{2, 7\}$ וגם $p \notin \{2, 7\}$ עבורם

$$\left(\frac{p}{7}\right) = 1, \quad p \equiv 1 \pmod{4}$$

או

$$\left(\frac{p}{7}\right) = -1, \quad p \equiv 3 \pmod{4}.$$

נחפש את ערכי p שמקיימים זאת. מוד 7 מתקיים

$$1^2 = 1$$

$$2^2 = 4$$

$$3^2 = 2$$

$$4^2 = 2$$

$$5^2 = 4$$

$$6^2 = 1$$

נחפש קודם ערכי p עבורם $p \equiv 1 \pmod{4}$, $\left(\frac{p}{7}\right) = 1$, נכתוב $a \equiv p \pmod{7} \in \{1, 2, 4\}$. מתקיים $\gcd(4, 7) = 1$ ונוכל לכתוב $1 = 2 \cdot 4 + (-1) \cdot 7$. אז שפותר את המערכת

$$p \equiv 1 \pmod{4}$$

$$p \equiv a \pmod{7}$$

הוא כל ראשוני מהצורה

$$1. \quad a = 1 + 28k \text{ אם } a = 1$$

$$2. \quad a = 9 + 28k \text{ אם } a = 2$$

$$3. \quad a = 25 + 28k \text{ אם } a = 4$$

באופן דומה, עבור $p \equiv 3 \pmod{4}$ נצטרך למצוא פתרונות ראשוניים למערכת

$$p \equiv 3 \pmod{4}$$

$$p \equiv a \pmod{7}$$

כאשר $a \in \{3, 5, 6\}$. אלו יהיו כל הראשוניים מהצורה

$$1. \quad a = 3 + 28k \text{ עבור } a = 3$$

$$2. \quad a = 19 + 28k \text{ עבור } a = 5$$

$$3. \quad a = 27 + 28k \text{ עבור } a = 6$$

הגדרה 5.0.1 (סימן יקובי). עבור b חיובי אי-זוגי עם פירוק לראשוניים $b = p_1^{a_1} \cdot \dots \cdot p_k^{a_k}$, נגדיר את סימן יקובי $\left(\frac{a}{b}\right)$ בתור

$$\left(\frac{a}{b}\right) := \left(\frac{a}{p_1}\right)^{a_1} \cdot \dots \cdot \left(\frac{a}{p_k}\right)^{a_k}$$

טענה 5.0.2. 1. $\left(\frac{a_1}{b}\right) = \left(\frac{a_2}{b}\right)$ אם $a_1 \equiv a_2 \pmod{b}$

$$2. \quad \left(\frac{a_1 a_2}{b}\right) = \left(\frac{a_1}{b}\right) \left(\frac{a_2}{b}\right)$$

$$3. \quad \left(\frac{a}{b_1 b_2}\right) = \left(\frac{a}{b_1}\right) \left(\frac{a}{b_2}\right)$$

טענה 5.0.3. 1. $\left(\frac{-1}{b}\right) = (-1)^{\frac{b-1}{2}}$

$$2. \quad \left(\frac{2}{b}\right) = (-1)^{\frac{b^2-1}{8}}$$

3. אם a, b שניהם אי-זוגיים,

$$\left(\frac{a}{b}\right) \left(\frac{b}{a}\right) = (-1)^{\frac{a-1}{2} \cdot \frac{b-1}{2}}$$

תרגיל 5.3 (פרק 5, תרגיל 18). יהי D שלם חיובי חסר-ריבועים. הראו שיש b שלם חיובי זר ל- D עבורו $\left(\frac{b}{D}\right) = -1$.

פתרון. נכתוב $D = \prod_{i \in [k]} p_i$ עבור ראשוניים זרים בזוגות. אז

$$\frac{b}{D} = \prod_{i \in [k]} \left(\frac{b}{p_i} \right)$$

יהיו $a_i \in \mathbb{Z}/p_i\mathbb{Z}$ שונים מאפס כך ש- a_1 ריבוע ב- $\mathbb{Z}/p_1\mathbb{Z}$ ו- a_i אינו ריבוע ב- $\mathbb{Z}/p_i\mathbb{Z}$ לכל $i \geq 2$. ממשפט השאריות הסיני קיים $b \in \mathbb{Z}$ עבורו $b \equiv a_i \pmod{p_i}$ לכל $i \in [k]$. אז

$$\left(\frac{b}{p_i} \right) \equiv \left(\frac{a_i}{p_i} \right) = (-1)^{\delta_{i,1}}$$

לכן

$$\frac{b}{D} = \prod_{i \in [k]} \left(\frac{b}{p_i} \right) = -1$$

כנדרש.

תרגיל 5.4 (פרק 5, תרגיל 19). תהי $(a_1, \dots, a_{\varphi(D)})$ מערכת שאריות מצומצמת מוד D . ת שאריות מצומצמת מוד D .

1. הראו כי

$$\sum_{i \in [\varphi(D)]} \left(\frac{a_i}{D} \right) = 0$$

היזכרו כי לכל a הפיך מוד D , גם $(aa_1, \dots, aa_{\varphi(D)})$ מערכת שאריות מצומצמת מוד D .

2. הסיקו כי בדיוק חצי מאיברי $(\mathbb{Z}/D\mathbb{Z})^\times$ מקיימים $\left(\frac{a}{D} \right) = 1$.

פתרון. 1. מתקיים

$$\sum_{i \in [\varphi(D)]} \left(\frac{a_i}{D} \right) \in \{1, 0, -1\}$$

ניקח $b \in \mathbb{Z}$ עבורו $\left(\frac{b}{D} \right) = -1$, שקיים מהתרגיל הקודם. אז

$$\begin{aligned} \sum_{i \in [\varphi(D)]} \left(\frac{a_i}{D} \right) &= \sum_{i \in [\varphi(D)]} \left(\frac{ba_i}{D} \right) \\ &= \sum_{i \in [\varphi(D)]} \left(\frac{b}{D} \right) \left(\frac{a_i}{D} \right) \\ &= - \sum_{i \in [\varphi(D)]} \left(\frac{a_i}{D} \right) \end{aligned}$$

ולכן

$$\sum_{i \in [\varphi(D)]} \left(\frac{a_i}{D} \right) = 0$$

כנדרש.

2. כיוון שכל הגורמים $\left(\frac{a_i}{D} \right)$ בסכום הם אחד מבין $1, -1$, וכיוון ש- $\varphi(D) < \varphi(D)$, נקבל כי הסכום יכול להיות אפס אם ורק אם חצי מהגורמים בו שווים 1 וחצי מהם שווים -1. כיוון שמחלקות השקילות של $a_1, \dots, a_{\varphi(D)}$ הן איברי $\mathbb{Z}/D\mathbb{Z}$, נקבל את הנדרש.

תרגיל 5.5 (פרק 5, תרגיל 20). יהיו $a_1, \dots, a_{\varphi(D)/2} \in \mathbb{Z}/D\mathbb{Z}$ האיברים עבורם $\left(\frac{a_i}{D} \right) = 1$. יהי $p \nmid D$ ראשוני שמקיים $p \equiv 1 \pmod{4}$. הראו כי D שארית ריבועית מוד p אם ורק אם קיים $i \in [\varphi(D)]$ עבורו $p \equiv a_i \pmod{D}$.

פתרון. D שארית ריבועית מוד p אם ורק אם $\left(\frac{D}{p} \right) = 1$.

נניח כי $p \equiv a_i \pmod{D}$ עבור איזהו $i \in [\varphi(D)/2]$. אז

$$\left(\frac{p}{D} \right) = \left(\frac{a_i}{D} \right) = 1$$

כיוון ש- $p \equiv 1 \pmod{4}$, נקבל כי $\frac{p-1}{2}$ זוגי ולכן

$$\left(\frac{D}{p} \right) = \left(\frac{p}{D} \right) = 1$$

נניח כעת כי $p \not\equiv a_i \pmod{D}$ לאף $i \in [\varphi(D)/2]$. אז $\left(\frac{p}{D} \right) = -1$ ובאותו אופן נקבל כי $\left(\frac{D}{p} \right) = -1$, לכן D לא שארית ריבועית מוד p .

פרק 6

תרגול 8 - עוד הדדיות

תרגיל 6.1 (פרק 5, תרגיל 21). השתמשו בשיטה משני התרגילים הקודמים כדי למצוא את כל הראשוניים p עבורם 21 הוא שארית ריבועית מוד p .

פתרון. ההפיכים מוד 21 הם המספרים מ-1 עד 20 שזורים ל-3, 7. אלו 1, 2, 4, 5, 8, 10, 11, 13, 16, 17, 19, 20.

$$\begin{aligned}\left(\frac{1}{21}\right) &= \left(\frac{1}{3}\right)\left(\frac{1}{7}\right) \\ &= 1\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}\left(\frac{2}{21}\right) &= (-1)^{\frac{21^2-1}{8}} \\ &= (-1)^{55} \\ &= -1\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}\left(\frac{4}{21}\right) &= \left(\frac{2}{21}\right)^2 \\ &= 1\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}\left(\frac{5}{21}\right) &= \left(\frac{21}{5}\right) \\ &= \left(\frac{1}{5}\right) \\ &= 1\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}\left(\frac{8}{21}\right) &= \left(\frac{2}{21}\right)^3 \\ &= -1\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}\left(\frac{10}{21}\right) &= \left(\frac{2}{21}\right)\left(\frac{5}{21}\right) \\ &= -1 \cdot 1 \\ &= -1\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}\left(\frac{11}{21}\right) &= \left(\frac{21}{11}\right) \\ &= \left(\frac{10}{11}\right) \\ &= \left(\frac{2}{11}\right)\left(\frac{3}{11}\right) \\ &= -(-1)^{\frac{11^2-1}{8}}\left(\frac{11}{3}\right) \\ &= -(-1)^{15}\left(\frac{2}{3}\right) \\ &= (-1)^3 \\ &= -1\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
\left(\frac{13}{21}\right) &= \left(\frac{21}{13}\right) \\
&= \left(\frac{8}{13}\right) \\
&= \left(\frac{2}{13}\right)^3 \\
&= (-1)^{3 \cdot \frac{13^2-1}{8}} \\
&= (-1)^{3 \cdot 21} \\
&= -1 \\
\left(\frac{16}{21}\right) &= \left(\frac{2}{21}\right)^4 \\
&= 1 \\
\left(\frac{17}{21}\right) &= \left(\frac{21}{17}\right) \\
&= \left(\frac{4}{17}\right) \\
&= \left(\frac{2}{17}\right)^2 \\
&= 1 \\
\left(\frac{19}{21}\right) &= \left(\frac{21}{19}\right) \\
&= \left(\frac{2}{19}\right) \\
&= (-1)^{\frac{19^2-1}{8}} \\
&= (-1)^{45} \\
&= -1 \\
\left(\frac{20}{21}\right) &= \left(\frac{2}{21}\right) \left(\frac{10}{21}\right) \\
&= (-1)^2 \\
&= 1
\end{aligned}$$

ולכן האיברים $a \in \mathbb{Z}/21\mathbb{Z}$ עבורם $\left(\frac{a}{21}\right) = 1$ הם 1, 4, 5, 16, 17, 20. נשים לב שזה מספר האיברים האלו שאנו אמורים לקבל, כי $\frac{\varphi(21)}{2} = \frac{12}{2} = 6$.
 לכן שארית ריבועית מוד p אם ורק אם $\bar{p} \pmod{21} \in \{1, 4, 5, 16, 17, 20\}$.

תרגיל 6.2 (פרק 5, תרגיל 23). יהי $p \equiv 1 \pmod{4}$ ראשוני.

1. הראו שקיימים $s, t \in \mathbb{Z}$ עבורם $pt = 1 + s^2$.

2. הסיקו כי p אינו ראשוני ב- $\mathbb{Z}[i]$.

זיכרו כי יש ב- $\mathbb{Z}[i]$ פירוק יחיד לראשוניים.

פתרון. 1. מכך ש- $p \equiv 1 \pmod{4}$ נקבל כי

$$\left(\frac{-1}{p}\right) = (-1)^{\frac{p-1}{2}} = 1$$

ולכן (-1) ריבוע מוד p . לכן יש $s \in \mathbb{Z}$ עבורו $s^2 \equiv -1 \pmod{p}$, כלומר $s^2 + 1 \equiv 0 \pmod{p}$, כלומר קיים $t \in \mathbb{Z}$ עבורו $pt = s^2 + 1$.

2. נקבל כי עבור s, t שמצאנו מתקיים $pt = (s+i)(s-i)$. אם p היה ראשוני ב- $\mathbb{Z}[i]$ היינו מקבלים $p \mid s+i$ או $p \mid s-i$. אבל אז $p \mid 1$ או $p \mid -1$, מה שלא יתכן.